

ведення щодня, або «Дорожня карта» для міліції // Іменем Закону. -22.07-28.07.2005. -№ 29.

70. Сторожук Г. Лідія Поречкіна: «Спільні зусилля дадуть реальний результат» // Міліція України. -2005. -№ 8. -С.4.

71. Супрун О. Указ – не вирок, а заклик до дії // Іменем Закону. -12.08-18.08.2005. -№ 32.

72. Комарич М. У дільничних з'явилися громадські помічники // Іменем Закону. -21.10-27.10.2005. -№ 42.

73. Максименко І. Служити народові, а не інспектувати дорогу // Міліція України. -2005. -№ 8. -С.6.

74. Кадровий потенціал ОВС потребує збільшення // Іменем Закону. -19.08-25.08.2005. -№ 33.

75. Сахно Ю. Соціальна реклама як засіб боротьби з хабарництвом // Міліція України. -2005. -№ 9. -С.2-3.

76. Обертинський О. Закон повертається на українську землю // Іменем Закону. -02.09-08.09.2005. -№ 35.

77. Кабмін реорганізував п'ять вузів МВС // Іменем Закону. -16.09-22.09.2005. -№ 37.

78. Левченко К. Людяність і законність – передусім // Міліція України. -2005. -№ 10. -С.4.

79. Тешенко Л. Службовим розслідуванням встановлено... // Іменем Закону. -14.10-20.10.2005. -№ 41.

80. Соціальний захист міліції не погіршиться // Іменем Закону. -21.10-27.10.2005. -№ 42.

81. Ветеранам запропонували ще послужити // Іменем Закону. -Листопад 2005. -№ 43.

Надійшла до редколегії 20.12.2005

ЗОЗУЛЯ І.В. ОПЫТ УКРАИНЫ В РЕФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ: ИЗМЕРЕНИЕ 2002-2005 ГОДОВ

Представлена хронологическая систематизация мероприятий по реформированию системы МВД Украины за 2002-2005 годы, а также анализ инноваций в этом направлении и их результативности.

ZOZULJA I.V. EXPERIENCE OF UKRAINE IN REFORMING SYSTEM OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS: MEASUREMENT OF 2002-2005 YEARS

Chronological ordering of actions for reforming system of the Ukraine Ministry of Internal Affairs for 2002-2005 years, and also the analysis of innovations in this direction and their productivity is submitted.

УДК 343.102:343.46

М.С. КАЗАРЕНКО

Одеський юридичний інститут Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРО ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ У СТРУКТУРІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ¹

Розглянуті актуальні питання структурування методик розслідування економічних злочинів з виділенням окремих тактичних завдань розслідування і тактичних операцій як засобів їх вирішення.

Аналіз викладання методик розслідування злочинів окремих видів у сучасних підручниках і посібниках з криміналістики показує, що автори по різному підходять до визначення їх структури. Перший підхід має таку досить спрощену схему викладання матеріалу: “криміналістична характеристика злочинів певного виду” - “планування розслідування” - “початкові слідчі дії” - “наступні слідчі дії” [1, с. 705-710; 2, с. 267-276]. Другий підхід у викладенні окремих методик розслідування включає у себе більше елементів і може мати, наприклад, такий вигляд: “криміналістична характеристика злочинів певного виду” - “типові слідчі ситуації і версії” - “тактичні завдання розслідування початкового етапу розслідування і відповідні слідчі дії” - “тактичні завдання розслідування наступного етапу розслідування і відповідні слідчі дії” [3, с. 527-545]. Але буває й так, що в одному підручнику можуть використовуватися як перший, так і другий підходи при викладенні різних методик розслідування [3, с. 563-585].

Більш наближеним до потреб слідчої практики виглядає другий варіант викладення матеріалу у цій частині криміналістики. Уявляється, що напрямком удосконалення методик розслідування злочинів є використання ситуаційного підходу з визначенням типових завдань і засобів їх вирішення (слідчих дій та оперативно-розшукових заходів). Особливо це актуально щодо розробки методик розслідування економічних злочинів, до яких належать, перш за все, різноманітні корисливі злочини, які вчиняються з використанням інструментів господарської діяльності й повноважень по контролю за цією діяльністю [4].

Враховуючи те, що економічні злочини мають неочевидний характер, маскуються легальною господарською діяльністю, їх ефективно розкриття і розслідування неможливе без поєднання слідчих дій і спеціальних оперативно-розшукових заходів. Питання розробки комплексів слідчих дій і оперативно-розшукових заходів при розслідуванні злочинів є в дійсний час актуальною проблемою як з практичної, так і з теоретичної точок зору. В криміналістиці це знайшло відбиття в теорії тактичних операцій (В.І. Шиканов, Р.С. Белкін, А.В. Дулов, Г.А. Матусовсь-

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. юрид. наук Волобуєв А.Ф. (ХНУВС).

кий, М.П. Яблоков). Але стосовно розслідування економічних злочинів це завдання залишається не вирішеним. Визначення (розробка) типових тактичних операцій при досудовому розслідуванні у кримінальних справах про економічні злочини є одним з ефективних засобів підвищення ефективності методик розслідування злочинів даної категорії і виконання програмних завдань у боротьбі з економічною злочинністю.

Перш за все, потребують уточнення взаємопов'язані поняття "тактичне завдання розслідування" і "тактична операція". Поняття тактичного завдання розслідування сформувалося в результаті накопичення, розвитку та інтеграції знань наук кримінального процесу та криміналістики. Воно виконує досить важливу структурну функцію у розслідуванні злочинів. У самому загальному вигляді завдання розслідування у кримінальних справах визначаються ст.64 КПК України, де дається перелік обставини, що підлягають доказуванню. Але шляхи їх вирішення можуть бути різними і залежать вони від багатьох обставин, зокрема від виду злочину, особливостей механізму його вчинення, особливостей ситуацій, що склалися під час розслідування. Оскільки криміналістика має своїм об'єктом дослідження діяльності з розслідування злочинів з точки зору застосування окремих засобів, прийомів, методів збирання і використання доказів, в її межах сформувалося поняття тактичних завдань розслідування. Саме для їх вирішення з урахуванням особливостей і розробляються криміналістичні рекомендації. Поняття тактичного завдання розслідування пов'язане саме із застосуванням криміналістичних засобів, прийомів та методів на шляху вирішення загальних завдань кримінального судочинства. Тому тактичне завдання розслідування визначається у спеціальній літературі як окреме завдання на шляху вирішення загального завдання кримінального судочинства, пов'язане з застосуванням криміналістичних засобів, прийомів та методів [5]. При цьому, в залежності від своєї складності тактичні завдання розслідування можуть бути трьох рівнів, які:

- можуть бути вирішені шляхом застосування певного тактичного прийому в межах окремої слідчої дії;
- вирішуються шляхом проведення окремої слідчої дії або відповідного оперативно-розшукового заходу;
- для свого вирішення потребують проведення комплексу слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів.

Усі три групи тактичних завдань враховуються при розробці окремих методик розслідування, але їх значення різне. Саме визначення тактичних завдань третього рівня і розробка рекомендацій щодо засобів їх вирішення є одним із головних напрямків удосконалення методик розслідування злочинів. Комплекси слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів в методиках розслідування отримали визначення "тактичні операції" [6, с.110-140; 7, с.33-39].

У кожній окремій методиці розслідування тактичним операціям повинен передувати перелік тактичних завдань, на вирішення яких вони мають бути спрямовані. Вивчення практики розслідування економічних злочинів показує, що ці злочини мають суттєві особливості, які накладають відбиток на процес їх розслідування. Зокрема, вони вчиняються добре організованими групами і характеризують-

ся використанням: 1) суб'єктів господарської діяльності як інструменту здійснення і приховування злочинної діяльності; 2) маскуванням злочинів фіктивними фінансово-господарськими операціями і відповідними документами; 3) різноманітних спеціальних знань шляхом залучення до злочинів працівників бухгалтерій, спеціалістів із комп'ютерних технологій та ін.; 4) різноманітних засобів і прийомів активної протидії розслідуванню. Урахування цих особливостей дає підстави для виділення наступних основних типових тактичних завдань розслідування економічних злочинів і відповідних їм тактичних операцій.

1. *Попередження зникнення підозрюваного і створення сприятливих умов для отримання доказів з його участю.* Для вирішення цього завдання потребується комплекс оперативно-розшукових заходів щодо підготовки і проведення затримання підозрюваного, проведення його допиту та інших дій з його участю. Слід зауважити, що названа тактична операція спрямована не тільки на попередження зникнення особи за її власним бажанням. Як свідчить практика, окремі члени злочинної групи можуть бути убиті співниками з метою знищення джерел інформації, якими можуть скористатися правоохоронні органи.

2. *Забезпечення збереження і наступного дослідження документальних джерел інформації про злочин.* Вирішення названого завдання також потребує проведення тактичної операції - комплексу оперативно-розшукових заходів і слідчих дій спрямованих на встановлення місцезнаходження і вилучення з наступним дослідженням з використанням спеціальних знань різноманітних документів не тільки на паперових носіях але й на інших (електронних, фото- аудіо-, відео-).

3. *Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу.* Враховуючи високу організованість економічних злочинів, наявність у злочинних груп значних коштів, а також широких соціальних зв'язків (у тому числі корупційних) необхідним є планування тактичної операції, спрямованої на убезпечення потерпілих і свідків від впливу на них представників злочинної спільноти. У ряді випадків такі заходи повинні вживатися й стосовно членів слідчо-оперативної групи (їх сімей), які ведуть розслідування у кримінальній справі.

4. *Забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочином.* Таке завдання і відповідна тактична операція є одним з найбільш складних при розслідуванні економічних злочинів. Це пояснюється тим, що статус суб'єкта підприємницької діяльності надає можливість викрадати і приховувати величезні суми безготівкових грошових коштів з використанням механізму розрахункових операцій, використовуючи для «прикриття» різні цивільно-правові угоди. Типовими є ситуації, коли забезпечити відшкодування цих сум повністю під час розслідування практично вже неможливо із-за згаяного часу та інших упущень. Особливістю вирішення цього тактичного завдання розслідування є те, що воно повинно бути розбито на більш дрібні тактичні завдання, на вирішення яких спрямовуються слідчі дії та ОРЗ: встановлення характеру і розміру шкоди, завданої розкраданням; встановлення майна, яким володіють винні особи, та його місцезнаходження; встановлення правового статусу цього майна (приватна чи колективна власність); вилучення і збереження майна для забезпечення цивільного позову і мож-

ливої конфіскації.

Безумовно, можуть бути виділені й інші тактичні завдання розслідування і відповідні їм тактичні операції, обумовлені тією чи іншою сферою злочинної діяльності (фінансово-кредитна, торгівельна, бюджетна тощо). Але принципово важливим є акцентуація уваги саме на цьому підході як у практиці розслідування злочинів, так і в наукових дослідженнях з криміналістичної методики. Потрібно також зауважити, що вирішення названих основних завдань не вичерпується якимось одним, зокрема початковим етапом розслідування, оскільки в подальшому можуть бути одержані дані про раніше невідомі епізоди злочинної діяльності, причетні до них особи, що потребує проведення певних тактичних операцій і на наступних етапах розслідування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю. Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: Учебник /Под ред. Р.С.

Белкина. –М.: Издат. группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 990 с.

2. Шепитько В.Ю. Криминалистика: Курс лекцій. – Харьков: «Одиссей», 2003. –352 с.

3. Криминалистика: Учебник /Отв. ред. Н.П. Яблоков. –М.: Изд-во БЕК, 1996. –708 с.

4. Волобуев А.Ф. Економічні злочини: поняття та проблеми розробки методик розслідування // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наук. праць. –Одеса: Юридична література, 2003. –С.35-39.

5. Волобуев А.Ф. Тактичні задачі розслідування розкрадань майна в сфері підприємницької діяльності // Вісник Запорізьк. юрид. ін-ту. -1999. -№ 3. -С.84-90.

6. Дулов А.В. Основы расследования преступлений, совершенных должностными лицами. –Минск: Изд-во «Университетское», 1985. –168 с.

7. Матусовский Г.А. Методика расследования хищений. -Киев: УМК ВО, 1988. –88 с.

Надійшла до редколегії 23.12.2005

КАЗАРЕНКО М.С. О ТАКТИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЯХ В СТРУКТУРЕ РАССЛЕДОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Рассмотрены актуальные вопросы структурирования методик расследования экономических преступлений с выделением отдельных тактических заданий расследования и тактических операций как способов их решения.

KAZARENKO M.S. ABOUT TACTICAL OPERATIONS IN STRUCTURE INVESTIGATION OF ECONOMIC CRIMES

Pressing questions structuring of techniques investigation of economic crimes with allocation of separate tactical tasks of investigation and tactical operations as ways of their decision are considered.

П.Б. КОПТЄВ

Харківський національний університет внутрішніх справ

УДК 351.74

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО ПОНЯТТЯ “СИСТЕМА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ”^{1,2}

Розглянуто проблемний характер визначення теоретичного поняття “система” та “структура” органів внутрішніх справ, проаналізовано співвідношення цих понять.

Проблеми системи та структури органів внутрішніх справ не можуть бути віднесені до категорії проблем, які глибоко та різноманітно досліджені в науці управління. Вперше структуру і систему органів внутрішніх справ

дослідив Г.А. Туманов [1]. Найбільш актуальними і фундаментальними вважаються дослідження управління органами внутрішніх справ України, а, відповідно, й їх системи та структури, здійснені в період їх реформування О.М. Бандуркою [2], В.М. Плішкіним [3] та іншими. Разом із тим, в їх дослідженнях є певні прогалини. Тому метою статті є визначення поняття системи органів внутрішніх справ та виділення складових цієї системи. Науко-

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. юрид. наук Рябченко О.П. (ХНУВС).

² Друкується в авторській редакції.